

**MAKTABGACHA TA'LIMDA MATEMATIK TASAVVURLARNI
SHAKLLANTIRISHDA TARBİYALANUVCHILARNING EMOTSIONAL
INTELLEKTINI RIVOJLANTIRISHNING AHAMIYATI**

*AVKMOQTTM katta ilmiy hodimi
To'raqulova Manzuraxon*

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15255922>

Annotatsiya. Mazkur maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarda matematik tasavvurlarni shakllantirish jarayonida emotsional intellektni rivojlantirishning o'rni va ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, bolalarning hissiy holati, muloqotga kirishish qobiliyati, o'zini anglash va boshqalarning his-tuyg'ularini tushunishi matematik fikrlash faoliyatiga qanday ta'sir qilishi tahlil etilgan.

Kalit so'zlar: emotsional intellekt, maktabgacha ta'lim, matematik tasavvurlar, hissiy holat, kommunikativ ko'nikmalar.

Zamonaviy pedagogik yondashuvlarda bolalarni har tomonlama rivojlantirish masalasi ustuvor ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, maktabgacha yoshdagi bolalarda matematik tasavvurlarni shakllantirish bilan birga, ularning emotsional intellektini rivojlantirishga ham alohida e'tibor qaratilmoqda. Chunki bolaning hissiy holati, ijobiy kayfiyati va o'zini boshqara olish qobiliyati uning o'quv faoliyatiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

1. Emotsional intellekt tushunchasi va uning tarkibiy qismlari

Emotsional intellekt (EI) – bu insonning o'z his-tuyg'ularini anglash, boshqarish, boshqalarning hissiyotlarini tushunish va ijtimoiy munosabatlarni boshqarish qobiliyatidir (D. Goleman). Maktabgacha yoshdagi bolalarda EI quyidagi jihatlar orqali namoyon bo'ladi:

- O'z his-tuyg'ularini ifoda etish;
- Qarama-qarshi hislarni ajrata olish;
- Boshqalarning his-tuyg'ulariga nisbatan empatiya;
- Stressli vaziyatlarda o'zini tuta bilish.

2. Matematik tasavvurlar va emotsional holat o'rtasidagi bog'liqlik

Matematik tasavvurlar — bu makon va vaqtni tushunish, son, miqdor, shakl, o'lcham haqidagi boshlang'ich bilim va ko'nikmalardir. Bu bilimlarni o'zlashtirish jarayonida bolalar:

- Muammoli topshiriqlarni hal qiladi;
- O'xshatish va taqqoslashlarni amalga oshiradi;
- Sabab-oqibat aloqalarini tushunishga harakat qiladi.

Ammo bu jarayon bolalarda faqat aqliy faoliyatni emas, balki emotsional barqarorlikni ham talab qiladi. Masalan, matematik topshiriqni bajarayotganda o'ziga ishonch, qiziqish, quvonch hissi muvaffaqiyatli o'rganishni rag'batlantiradi. Aksincha, qo'rquv, xavotir yoki e'tiborsizlik kabi salbiy hissiyotlar esa bilimni o'zlashtirishga to'sqinlik qilishi mumkin.

3. Pedagogik metodlar va amaliy yondashuvlar

Maktabgacha ta'lim muassasalarida quyidagi metodlardan foydalanish orqali bolalarda matematik tasavvurlar va emotsional intellekt birgalikda rivojlantiriladi:

• **O'yin texnologiyalari:** matematik topshiriqlarni emotsional ranglar, mimikalar va dramatik elementlar bilan boyitish.

• **Ijtimoiy-muloqotli o'yinlar:** "Kim yordam beradi?", "Birgalikda topamiz" kabi topshiriqlar orqali hamkorlikni rivojlantirish.

• **Hissiy kartochkalar bilan ishlash:** bolalar o'z hissiyotlarini anglab, ularni muayyan vaziyatlarga moslashtirishga o'rganadilar.

• **Muammoli vaziyatlar yaratish:** bolalar mustaqil qaror qabul qilish va hissiy reaksiyalarini boshqarish orqali o'rganadi.

Xulosa. Maktabgacha yoshdagi bolalarda matematik tasavvurlarni shakllantirish samaradorligi ko'p jihatdan ularning emotsional intellektiga bog'liqdir. Emotsional jihatdan barqaror, o'z his-tuyg'ularini tushunadigan va boshqaradigan bola o'quv topshiriqlarini muvaffaqiyatli bajaradi, muammoli vaziyatlarda mustaqil fikr yurita oladi. Shu sababli maktabgacha ta'limda emotsional intellekt va matematik bilimlarning uyg'un rivojlanishiga alohida e'tibor qaratish lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. **Tominey, S.L., O'Bryon, E.C., Rivers, S.E., & Shapses, S. (2017).** "Teaching Emotional Intelligence in Early Childhood." *Young Children*, 72(1). Ushbu maqolada erta yoshdagi bolalarda emotsional intellektni rivojlantirish usullari va uning ahamiyati yoritilgan.
2. **Gershon, P., & Pellitteri, J. (2018).** "Promoting Emotional Intelligence in Preschool Education: A Review of Programs." Ushbu maqola maktabgacha ta'limda emotsional intellektni rivojlantirishga qaratilgan dasturlarni tahlil qiladi va ularning samaradorligini ko'rib chiqadi.
3. **Elia, I., Baccaglini-Frank, A., Levenson, E., Matsuo, N., Feza, N., & Lisarelli, G. (2023).** "Early Childhood Mathematics Education Research: Overview of Latest Developments And Looking Ahead." *Annales de Didactique et de Sciences Cognitives*, 28, 75-129. Ushbu maqola maktabgacha yoshdagi bolalarning matematik ta'limi bo'yicha so'nggi tadqiqotlarni tahlil qiladi va kelajakdagi yo'nalishlarni belgilaydi.
4. **Yackel, E.B., Cobb, P., & Wood, T. (1991).** "Small-Group Interactions as a Source of Learning Opportunities in Second-Grade Mathematics." *Journal for Research in Mathematics Education*, 22(5), 390-408. Ushbu tadqiqot kichik guruhlardagi o'zaro ta'sir orqali matematik tushunchalarni o'rganish imkoniyatlarini o'rganadi.
5. **Mäkivirta, J. (2002).** "Cognitive Emotional Learning." *Journal of Cognitive Pedagogy*, 1, 12–40. Ushbu maqola kognitiv-emotsional pedagogika nazariyasini va uning ta'lim jarayonidagi ahamiyatini tahlil qiladi.